

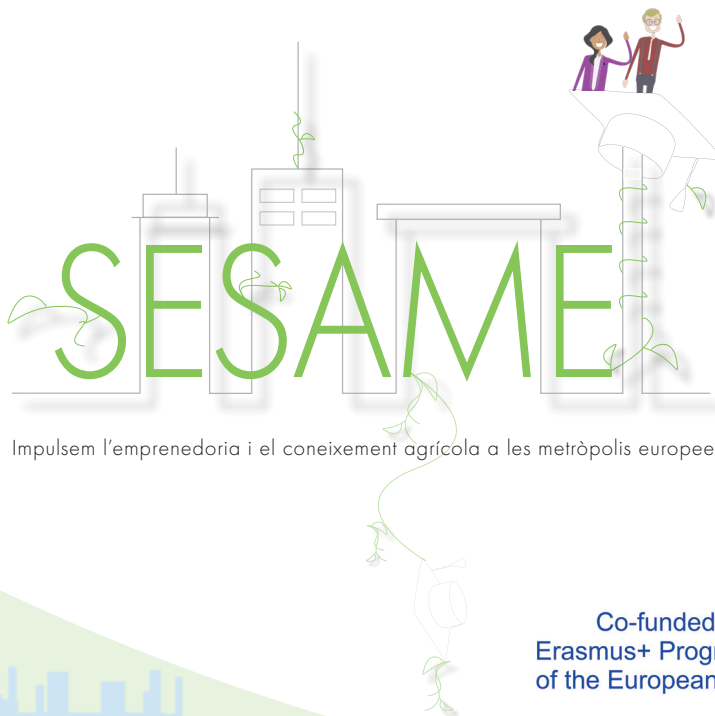
Erasmus+

Reptes i oportunitats de l'agricultura metropolitana

Formació experimental per a municipis

Capítol 5

Situar l'agricultura metropolitana en una estratègia agrícola i alimentària a gran escala

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Erasmus+

EL PROGRAMA

Capítol 1

Què és l'agricultura metropolitana?

- Definir l'agricultura metropolitana
- Incorporar els beneficis de l'agricultura metropolitana al territori

Capítol 2

Donar suport a l'agricultura metropolitana: fomentar el desenvolupament d'habilitats

- Identificar els diferents actors implicats en els projectes d'agricultura metropolitana per oferir-los eines de suport i assistència adequades
- Presentar els actors i les habilitats que cal mobilitzar d'acord amb els objectius de cada projecte d'agricultura metropolitana

Capítol 3

Facilitar la implementació de projectes agrícoles en zones urbanes: com superar les barreres normatives i tècniques

- Identificar les limitacions normatives i tècniques que s'han de preveure a l'hora d'establir un projecte agrícola en una zona urbana
- Analitzar les eines a disposició de les administracions locals per facilitar la implementació de projectes agrícoles metropolitans

Capítol 4

Fomentar els projectes agrícoles en zones urbanes
Models de negoci i suport financer

- Presentar els models econòmics híbrids dels projectes d'agricultura metropolitana
- Presentar les eines a disposició de les administracions locals per donar suport financer als projectes d'agricultura metropolitana

Capítol 5

Situar l'agricultura metropolitana en el marc d'una estratègia agrícola i alimentària a gran escala

- Integrar l'agricultura en l'estratègia de planificació a escala metropolitana
- Presentar les condicions per desenvolupar una estratègia metropolitana agrícola i alimentària exitosa

Capítol 6

Avaluació final de la formació

CAPÍTOL V

En els últims deu anys, aproximadament, ha augmentat l'interès de les autoritats europees, nacionals i locals per la deslocalització dels sectors agrícola i alimentari. Aquest interès es veu reforçat pel fet que la crisi de la covid-19 ha posat de manifest els errors dels nostres sistemes agroalimentaris i ha qüestionat la resistència de les cadenes de subministrament tradicionals. L'agricultura metropolitana exerceix aquí un paper important, ja que permet participar en la reubicació i, per tant, en la seguretat alimentària.

L'agricultura i l'alimentació en una política metropolitana

→ L'escala metropolitana, un espai pertinent per planificar l'acció pública entorn de l'agricultura i l'alimentació

Quant a la gestió política de l'agricultura urbana i periurbana (polítiques públiques, aplicació de la normativa, suport a l'organització de la distribució, etc.), les metròpolis són un nivell de gestió intermunicipal pertinent per diversos motius:

- Algunes parcel·les poden estar en diversos municipis o un projecte agrícola pot explotar diverses parcel·les en diferents municipis.
- Les externalitats produïdes per l'agricultura urbana i periurbana poden estar en diferents municipis.
- L'agricultura urbana es pot practicar en ciutats grans i mitjanes, però també, i a causa de la urbanització, en petites ciutats o pobles rurals associats a les metròpolis.
- Des d'una perspectiva de circuit curt i de «reterritorialització», cal tornar a connectar les àrees de consum urbanes i les àrees de producció rurals i periurbanes. L'escala metropolitana permet territorialitzar tota la cadena alimentària, des de la producció fins al consum passant per la transformació.
- L'escala metropolitana té la capacitat d'incloure totes les iniciatives locals, de mobilitzar les associacions i d'establir fòrums de debat de les múltiples parts interessades.

CAPÍTOL V

Així, la pertinència de l'escala metropolitana per planificar l'acció pública resideix en la seva capacitat per trobar un compromís entre la necessitat de proximitat i l'actuació que requereix una dimensió crítica segons el que està en joc en una política agroalimentària.

Atenció: Si bé l'escala metropolitana és especialment pertinent per coordinar les estratègies agrícoles territorials, és important, tanmateix, implicar els actors que actuen a altres escales en el desenvolupament d'aquestes estratègies, com els parcs nacionals o regionals, els pols d'equilibri territorial, les intermunicipalitats, les regions, etc. Atès que les autoritats territorials tenen diferents competències, és convenient descompartimentar els nivells territorials per mobilitzar tots els actors i les seves competències en matèria d'acció pública.

→ Els dos reptes d'una estratègia agrícola i alimentària metropolitana

1. Articular una política agrícola que inclogui les zones periurbanes i urbanes.

La metropolització ha donat lloc a la integració dels territoris rurals periurbans i ha donat legitimitat a les ciutats i les metròpolis per abordar no només les qüestions alimentàries, sinó també les agrícoles. Ara cal ampliar la política agrícola de les metròpolis, històricament centrada en l'agricultura periurbana, a l'agricultura urbana. Per tant, l'estratègia agrícola territorial ha de combinar els diferents tipus d'agricultura metropolitana amb dos objectius transversals:

- Apropar els agricultors tradicionals a la ciutat, a les àrees de consum locals, i sensibilitzar-los sobre les pràctiques d'agricultura urbana.
- Portar els actors de l'agricultura urbana a tenir en compte una dimensió territorial més global i el seu paper dins d'aquest territori.

Acostar els agricultors tradicionals i els urbans crearia sinèrgies interessants.

Per exemple, la vinculació dels productors urbans i periurbans facilita l'aparició i la consolidació de nous canals de comercialització, com les botigues d'agricultors. També promou l'intercanvi de bones pràctiques entre els agricultors. De fet, l'agricultura urbana està desenvolupant tècniques de cultiu innovadores que es podrien reproduir en contextos periurbans. Per exemple, atès que l'accés a l'aigua és molt limitat, els projectes d'agricultura urbana proposen tècniques molt eficients des del punt de vista de l'aigua que es podrien utilitzar per a l'agricultura periurbana, especialment en vista del canvi climàtic. Quant a l'agricultura urbana, pel seu paper de sensibilització i educació dels habitants de la ciutat, contribueix al desenvolupament i la preservació del capital agrícola local i, per tant, a l'agricultura local periurbana.

CAPÍTOL V

Exemple: Parc a taula, Xarxa de Parcs Naturals a la província de Barcelona, Catalunya

Va néixer el 1992, és un programa de desenvolupament econòmic que pretén destacar, mitjançant la gastronomia, la producció artesanal i la viticultura de proximitat i de qualitat, els valors naturals, culturals i paisatgístics dels nostres parcs.

Actualment hi han més de 300 empreses adherides que desenvolupen la seva activitat en algun dels 9 espais naturals inclosos en la Xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, que ofereixen el servei de comanda.

Parc a taula edita anualment una guia que pretén posar en comú i donar a conèixer tots aquells agents que, des de fa anys, potencien i difonen els productes alimentaris locals i de qualitat per afavorir el desenvolupament econòmic sostenible, la biodiversitat i el reforç de la identitat local.

Tant l'agricultura periurbana com la urbana tenen molt a guanyar amb una política agrícola comuna. El repte de les comunitats és garantir l'aparició, el desenvolupament i la sostenibilitat dels projectes agrícoles al seu territori. Es tracta, doncs, de comprometre's a coordinar i "aglutinar" les nombroses iniciatives empreses en l'àmbit local a través d'una **estratègia territorial estructurant i sostenible**.

Exemple 1 : Estratègia d'agricultura urbana a la ciutat de Barcelona (2019-2030)

Per continuar avançant en l'impuls als horts urbans, l'Ajuntament de Barcelona va redactar aquesta Estratègia d'agricultura urbana que fixa un marc general al conjunt del municipi i planteja accions claus per desplegar a curt i mitjà-llarg termini.

És un instrument que impulsa i planifica les actuacions necessàries per aconseguir millorar i augmentar la superfície agrícola a la ciutat, amb un model agroecològic; aquests horts han de maximitzar els serveis ambientals i socials, i fer créixer la natura a la ciutat en benefici de les persones i de la conservació de la biodiversitat.

L'àmbit territorial de estratègia és la ciutat de Barcelona, sobretot la que es correspon amb la ciutat compacta, on l'estratègia d'agricultura urbana pot ser més efectiva. Aquest àmbit inclou les cobertes dels edificis públics i privats de la ciutat, i considera els horts escolars tot i que no com a objectiu principal.

Exemple 2 : Pla estratègic metropolità 2.0 de Bolonya, Itàlia

El Pla estratègic metropolità 2.0 (PSM) de Bolonya és un document de política estratègica que, tot i que no té el valor d'un pla d'acció o d'un document de planificació local, proporciona un marc de referència estratègic per al territori de l'àrea metropolitana que promou la integració i l'alineació de les polítiques municipals o intermunicipals en aquest àmbit.

CAPÍTOL V

El PSM està alineat amb l'Agenda Metropolitana per al Desenvolupament Sostenible de la ciutat metropolitana de Bolonya, que, tot i que continua sent un document de política estratègica, aborda qüestions com l'ús sostenible del sòl, l'adaptació al canvi climàtic, la vegetació i els ecosistemes urbans, la qualitat de l'aigua i de l'aire, etc. Proporciona un primer seguiment de la situació en l'àmbit metropolità i defineix les necessitats que s'han de satisfer en el futur.

2. Desenvolupar un projecte alimentari territorialitzat

El desig de tornar a connectar la producció i el consum locals ha portat a l'aparició de sistemes alimentaris territorialitzats que pretenen connectar tots els actors de la cadena agrícola i alimentària situats en una zona geogràfica regional: partint de la producció, passant per la transformació, la distribució i, després, els consumidors, creant així una interdependència entre les zones urbanes, periurbanes i rurals. Un estudi realitzat per AgroParisTech suggereix que les agricultures urbana i periurbana podrien alimentar entre el 3 % i el 15 % de la població de les conurbacions franceses. D'aquí la importància d'una reflexió que combini la gestió agrícola amb el desenvolupament de circuits curts i la vinculació entre l'agricultura metropolitana i les zones de consum urbà.

Un sistema alimentari territorialitzat és “un conjunt coherent amb governança participativa territorial format per cadenes agroalimentàries sostenibles ubicades en una àrea geogràfica de dimensió regional” (Rastoin, 2015). A més, un sistema alimentari territorialitzat es basa en una triple proximitat caracteritzada per:

- Reconnectar les branques agrícoles (vegetal, animal i forestal) segons els principis de l'agroecologia.
- Acostar l'agricultura i la indústria agroalimentària de la mateixa zona.
- Reorientar la demanda d'aliments per part d'un nombre creixent de consumidors cap a una oferta local variada i de qualitat.

Des del 2014, a França, la llei del futur de l'agricultura, l'alimentació i la silvicultura permet elaborar projectes territorials alimentaris (PAT) que tenen per objectiu deslocalitzar l'agricultura i l'alimentació i donar suport a la instal·lació d'agricultors, circuits curts o productes locals als menjadors. Els PAT s'elaboren de manera col·lectiva i per iniciativa dels agents de la mateixa zona (autoritats locals, instituts de recerca, agricultors, empreses de transformació i distribució d'aliments, associacions, etc.). Proporcionen un marc estratègic i operatiu per afrontar els reptes de la indústria alimentària.

Trobeu el conjunt de PAT aquí.

Tot i que Itàlia no proposa cap marc legislatiu per als sistemes alimentaris territorialitzats, les ciutats italianes prenen la iniciativa per agrupar polítiques agrícoles i alimentàries o començar-ne de noves, especialment a través del Pacte de Milà per una política alimentària urbana. Un total de 26 ciutats italianes s'han compromès amb el pacte per una estratègia alimentària sostenible.

CAPÍTOL V

Llançat per la ciutat de Milà a l'Exposició Universal del 2015, el Pacte de Milà per una política alimentària urbana pretén ser una carta internacional de compromís de les ciutats per implantar sistemes alimentaris territorials. Aquest pacte proposa 37 accions per:

- Garantir un entorn propici per a una acció eficaç (governança).
- Donar suport a la producció, el subministrament i la distribució d'aliments.
- Promoure l'alimentació sostenible i la bona nutrició.
- Garantir l'equitat social i econòmica.
- Evitar el malbaratament d'aliments.

El Pacte ha estat ratificat per més de 200 ciutats de tot el món, entre les quals hi ha Marsella, Barcelona i Bolonya.

Igual com a Itàlia, Espanya no té cap normativa nacional que promogui els sistemes alimentaris territorialitzats. Gràcies a la mobilització de la societat civil i al creixent nombre d'iniciatives privades, les regions i ciutats espanyoles s'han situat al capdavant de les polítiques d'agricultura i alimentació locals sostenibles. També en aquest sentit, Barcelona organitzarà el 2021 el 7è fòrum del Pacte de Milà per una política alimentària urbana sobre el tema de la resiliència alimentària davant de l'emergència climàtica. Aquesta dinàmica mostra la preponderància de les iniciatives locals i urbanes de baix a dalt per aplicar polítiques alimentàries i agrícoles estratègiques i sistemes alimentaris territorialitzats.

Exemple 1 : Projecte alimentari territorial de Boques del Roine, França

El 2018 es va iniciar aquest projecte alimentari territorial que està copilotat per la metròpolis d'Ais-Marsella-Provença i el Pays d'Arles, en col·laboració amb l'Estat francès, el Consell Departamental de Boques del Roine, la Regió Sud, la Cambra d'Agricultura de Boques del Roine i tots els actors públics i privats del Departament de Boques del Roine. El seu objectiu és reunir productors, transformadors, distribuïdors, autoritats locals, associacions i consumidors per desenvolupar una agricultura local accessible a tothom. El projecte es basa en un diagnòstic compartit de la producció agrícola local i de les necessitats alimentàries del territori per:

- Consolidar les explotacions agrícoles i els llocs de treball de tota la cadena alimentària.
- Desenvolupar el rendiment econòmic i mediambiental de l'agricultura.
- Promoure l'accés de tothom a aliments de qualitat, locals i sostenibles.
- Apropar productors i consumidors.

CAPÍTOL V

Exemple 2 : Pla d'acció alimentària de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, Espanya

L'Àrea Metropolitana de Barcelona ha desenvolupat un pla d'acció per promoure i fomentar l'alimentació sostenible al seu territori. A més de crear sinergies entre les diferents polítiques públiques en les quals la metròpolis és competent, aquest pla preveu diverses accions per millorar el funcionament del sistema alimentari en el seu conjunt:

- planificació territorial i urbana, infraestructures (aigua, terra, etc.)
- promoció del dret a una alimentació sana per a tothom
- cadenes de transformació, distribució, comercialització i gestió de residus
- producció sostenible d'aliments

En relació amb el pla d'acció es va crear un Observatori del Sistema Alimentari Metropolità que permetés no només generar informació específica del territori, sinó també avaluar l'impacte de les polítiques empreses per la metròpolis. Aquestes iniciatives s'emmarquen en la dinàmica iniciada el 2017 amb la Carta alimentària de la regió de Barcelona, un instrument de coordinació estratègica per al desenvolupament de polítiques alimentàries locals i metropolitanes.

Exemple 3 : Parc Agrari del Baix Llobregat, Barcelona, Espanya

El Parc Agrari del Baix Llobregat és un instrument de preservació i dinamització de l'activitat agrícola en zona en el cor de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. El parc abasta 3.489,83 hectàrees, repartides en 14 municipis amb una població de 818.076 habitants. Un total de 200 explotacions agrícoles professionals amb una superfície agrària útil de més de 2.200 hectàrees. El parc està gestionat per un consorci format pel sindicat agrari de la Unió de Pagesos, el Consell Comarcal del Baix Llobregat, la Diputació de Barcelona, la Generalitat de Catalunya, l'Àrea Metropolitana de Barcelona i 14 ajuntaments, a través de dos instruments:

- un pla especial de protecció i millora que protegeixi els terres agrícoles
- un pla de gestió i desenvolupament que preveu les estratègies i les accions que s'han de dur a terme.

Els seus objectius són fomentar l'activitat agrària mitjançant l'establiment de programes específics per preservar els valors productius de la zona agrícola i promoure els productes locals i de qualitat, així com el consum en circuits curts. Per exemple, el consorci ha creat l'etiqueta Product frescdel Parc Agrari per identificar i promocionar la producció del empresaris agrícoles del Parc entre els consumidors. El Consorci del Parc Agrari té un pressupost d'aproximadament 1.100.000 euros per al 2021 i hi treballen 11 persones.

CAPÍTOL V

Com es pot desenvolupar una estratègia agrícola i alimentària a escala metropolitana?

Una estratègia agrícola i alimentària eficaç és, abans que res, una **política estructurada que es compon dels elements següents:**

- Diagnòstic del territori
- Propòsit, principis, visió i directrius
- Qüestions clau específiques del territori
- Objectius principals
- Objectius operatius
- Programa d'acció

També és una **governança coconstruïda**, amb:

- **Un responsable del projecte** (autoritat local, intermunicipal, metròpolis, parc regional, etc.)
- **Un suport tècnic i financer:** promotor del projecte, gestors del projecte, socis, finançadors o beneficiaris.
- Una governança **compartida**, que implica quatre tipus d'actors principals:
  - actors públics
  - actors econòmics
  - actors associatius i de la societat civil
  - actors de la investigació
- Una governança que associa els **diferents nivells del territori** (municipis, metròpolis, regions, Estat)

Una estratègia eficaç ha d'integrar **diversos àmbits d'actuació** per tenir en compte tota la gamma de qüestions agrícoles i alimentàries:

- **Sòl:** protegir i donar valor a les zones agrícoles, fins i tot mitjançant la inclusió de l'agricultura en la planificació.
- **Medi ambient:** fomentar les pràctiques agroecològiques i tenir en compte l'impacte territorial de l'agricultura en l'alimentació, la biodiversitat, l'energia, el clima i la contaminació atmosfèrica.
- **Economia agrícola i alimentària:** fomentar la creació d'explotacions, reforçar les cadenes de subministrament locals i desenvolupar circuits curts.
- **Acció sociocultural:** reforçar la relació entre els agricultors i els habitants, promoure la gastronomia i els productes locals.
- **Nutrició i accessibilitat social:** promoure l'accés a aliments sans i sostenibles i conscienciar sobre "menjar bé".

Finalment, cal disposar de **fons financers** adequats per aplicar l'estratègia:

- Fons propis de la comunitat
- Crèdits públics nacionals, departamentals i regionals
- Finançament europeu (FEADER, FEDER)
- Finançament privat (fundacions, ESS, etc.)

CAPÍTOL V

El contingut d'una estratègia agrícola i alimentària territorialitzada depèn de les competències de l'actor que l'aplica i de les seves orientacions polítiques en matèria d'agricultura, ecologia i urbanisme. Per tant, és important disposar d'un suport polític fort per iniciar aquesta estratègia.

El repte d'aquest tipus d'estratègia és **mesurar la transversalitat del tema**: una estratègia agrícola i alimentària pretén gestionar espais, fluxos de béns i serveis, sistemes d'actors que es coneixen poc entre si i un gran nombre de competències i pràctiques.

En resum, una estratègia agrícola i alimentària eficaç a escala metropolitana es caracteritza per:

Suport ben definit

- Voluntat política ferma i permanent
- Responsable identificat clarament
- Suport tècnic de qualitat

Estratègia col·lectiva

- Governança compartida entre els actors del territori
- Funcions i responsabilitats ben definides
- Procés de consulta i participació ciutadana

Estratègia que parteix del que ja existeix

- Diagnòstic preliminar ben fet
- Estratègia adaptada a les especificitats locals
- Estratègia basada en els mitjans d'actuació a disposició del responsable

Estratègia transversal

- Visió general dels diferents temes que es plantegen
- Missions multidisciplinàries
- Marc normatiu en reflexió

Estratègia operativa

- Estratègia definida en un programa d'accions
- Estratègia integrada en els documents de planificació existents
- Comunicació regular
- Avaluació al llarg de l'aplicació

CAPÍTOL V

Per saber-ne més...

...sobre els sistemes alimentaris territorialitzats a la Mediterrània

HERRERA GIL, M. , VICENTE-ALMAZÁN CASTRO, L. y ESCOBAR CRUZ, M. *Sistemas alimentarios territorializados en España 100 iniciativas locales para una alimentación responsable y sostenible* (2019)

CERAIHERRERA GIL, M. y VICENTE-ALMAZÁN CASTRO, L. *Herramientas para el impulso de sistemas alimentarios territorializados* (2019) CERAI

...sobre les iniciatives de les autoritats locals catalanes en matèria d'agricultura i alimentació

AMB-IERMB (2017). *L'agricultura urbana i periurbana en el marc d'un sistema agroalimentari sostenible*. AMB (Àrea de Planificació Estratègica). Pàgs.74-84

...sobre politiques publiques per a la transició alimentària

Transition alimentaire : pour une politique nationale et européenne de l'alimentation durable orientée vers les consommateurs, les filières et les territoires, Groupe de travail Transition alimentaire, filières et territoires-TAFT, Académie d'Agriculture de France, octobre del 2018, 11 pàgines.

PREPARATS PER PARTICIPAR-HI?

La formació «Reptes i oportunitats de l'agricultura metropolitana» es va dissenyar com a part del projecte SESAME, finançat pel programa europeu ERASMUS +.

La formació ha estat dissenyada per:

- L'Agència especialitzada en desenvolupament urbà AVITEM
- Professionals de l'enginyeria educativa: EDUSCOPI i IRFEDD
  - Metròpolis: Barcelona, Bolonya i Marsella

Preguntes?

Jesús T. García: jtgarcia@amb.cat

Voleu saber més sobre el projecte SESAME?

Poseu-vos en contacte amb el líder IRFEDD - lauriane.garcia@irfedd.org

